

A Comparative Semantic Analysis of the Vocabulary of the Semantic Field of "Qarār and Sukūn" (Stability and Tranquility) in the Holy Quran

Rahman Oshrieh ¹✉

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Interpretation, University of Holy Quran Sciences and Education, Qom, Iran. Email: oshryeh@quran.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Received: 27 September 2025
Revised: 10 October 2025
Accepted: 27 October 2025
Available Online: 28 October 2025

Keywords:
Holy Quran; Semantics;
Istiqrār; Sakan; 'Adn;
Labth; Makth.

Abstract

This research, adopting an analytical and semantic approach, conducts a comparative study of six key concepts within the semantic field of stability and tranquility in the Holy Quran: *istiqrār* (stability), *istiwā'* (equilibrium), *sakan* (tranquility), *'adn* (permanence), *labth* (tarrying), and *makth* (waiting). The main objective is to explain the meanings and understand the rhetorical subtleties of the Quran through an analytical-descriptive method. The findings indicate that *istiqrār* denotes continuous stability and firmness in place, standing in opposition to instability. *Sakan* emphasizes inner peace and the removal of anxiety, contrasting with movement and restlessness. *'Adn* symbolizes eternal abode accompanied by intimacy and enduring blessings. *Labth* and *makth* both denote temporary stay with an element of expectation, with the difference that *makth* carries the nuance of stability along with waiting, "while *labth* focuses merely on temporary sojourn. *Ist-awā'* belongs to a separate system, its core meaning being balance, uprightness, and equality of parts." Ultimately, this research demonstrates that the Holy Quran, with semantic precision, presents a rich network of concepts related to stability and tranquility, where each word expresses a specific quality, duration, and psychological condition of abiding and peace, offering a comprehensive view of the various existential levels of the human being.

Cite this article: Oshrieh, R. (2026). A Comparative Semantic Analysis of the Vocabulary of the Semantic Field of "Qarār and Sukūn" (Stability and Tranquility) in the Holy Quran. *Quranic Doctrines*, 23(43), 351-380. <https://doi.org/10.30513/qd.2025.7528.2653>

© The Author(s). Publisher: Razavi University of Islamic Sciences.

Extended Abstract

Introduction

The semantic study of Quranic vocabulary is among the most fundamental approaches to a precise and systematic understanding of revealed knowledge; for the Quran, as a divine text with a precise linguistic structure, employs the utmost subtlety and appropriateness in its choice of words. Each word in the Quran not only carries an independent meaning but is also a member of an extensive semantic network, producing deeper implications through interaction with other concepts. Therefore, analyzing semantic fields and examining the intra-textual relations of words is an essential step in thematic exegesis and discovering the conceptual coherence of the Quran.

Among the semantic fields of the Quran, the concept of "stability and tranquility" holds a distinguished place; for this field encompasses a spectrum of human existential states: from temporary worldly abode to psychological peace, structural stability, and ultimately eternal abode in the hereafter. Although classical lexical sources such as Maqāyīs al-Lughah, Al-Mufradāt fī Gharīb al-Qur'ān, and Al-Furūq al-Lughawīyah have explained the meanings of the relevant roots, and great exegetes like Ṭabarsī and Ṭabāṭabā'ī have discussed these words in their commentaries, most studies have been isolated and descriptive, with little effort toward a comparative and network-based analysis of these concepts.

The main problem of this research is the lack of a systematic comparative analysis of the semantic network of "stability and tranquility" in the Holy Quran. The fundamental question is: How and with what subtleties does the Quran employ the six key words *istiqrār*, *istiwā'*, *sakan*, *'adn*, *labth*, and *makth* to express different qualities of tranquility? The hypothesis is that each of these words represents a specific semantic component and fits within a coherent conceptual spectrum, such that distinctions in "duration," "quality," and "psychological or existential condition" lead to their precise differentiation.

The aim of the research is to explain the semantic core of each word, extract their distinguishing components, and map the semantic network governing their relationships, thereby revealing the expressive precision of the Quran in word choice.

Method

This research employs a descriptive-analytical approach based on a modern semantic framework. The theoretical foundation rests on componential analysis and semantic field theory; that is, each word is broken down into its basic semantic components, and then its syntagmatic, paradigmatic, and oppositional relations with other words in the field are examined.

The research process was carried out in three stages:

1. Identifying the core concept and determining the semantic field: The concept

of "stability and tranquility" was chosen as the conceptual core.

2. Extracting related words: By referring to lexical and exegetical sources, the main roots associated with stability and tranquility (q-r-r, s-k-n, 'd-n, l-b-th, m-k-th, s-w-y) were identified, and their Quranic derivatives were collected.

3. Semantic filtering: Only words that share the common component "cessation of movement and realization of some form of stability or pause" and are capable of comparative analysis within a semantic network were selected.

Data were collected through library research and analyzed by examining verse context, comparative study of exegeses, and comparison of semantic components. Within this framework, three main criteria were considered for distinguishing the concepts: duration of stay (temporary or permanent); quality of tranquility (objective, structural, or psychological); and the accompanying psychological or existential state.

Results

The findings show that each of the six words has an independent yet related semantic core within the network:

■ **Istiqrār** (استقرار): Derived from the root q-r-r, *istiqrār* denotes objective stability and enduring firmness in place, standing in opposition to "instability." In Quranic usages, it ranges from the resting place of creatures (*mustaqarr*) to the destination of the sun's movement (*li-mustaqarrin lahā*) and the final resting place of human beings in the hereafter. Its core component is "continuous firmness and persistence."

■ **Istawā'** (استواء): Derived from the root s-w-y, *istiwā'* denotes balance, equality of parts, and structural uprightness. Although in some contexts it appears in the sense of stability or dominance, its core meaning is "moderation and lack of deviation." Its difference from *istiqrār* lies in the fact that *istiwā'* expresses a structural and balanced quality of stability, not mere permanence.

■ **Sakan** (سكن): *Sakan* emphasizes inner peace and the removal of anxiety. More than indicating spatial stability, it denotes psychological tranquility, such as the calm of night, dwelling in a home, or the *sakīnah* (divine tranquility) sent down upon the hearts of believers. Here, the component "heartfelt serenity" is prominent.

■ **'Adn** (عَدْن): *'Adn* symbolizes eternal, enduring abode accompanied by intimacy and bliss. This word is used exclusively in the phrase *jannāt 'adn* (Gardens of Eden) and denotes the highest level of paradise. Its essential components are "perpetuity without decay" and "abode accompanied by joy and intimacy."

■ **Labth** (لَبِث): *Labth* means staying within a specific timeframe. It is neither inherently temporary nor permanent; rather, the context determines its duration, such as the stay of the Companions of the Cave or the long sojourn of Noah. However, its semantic emphasis is on "duration" and "time-bound pause."

■ **Makth** (مَكث): *Makth* denotes a pause accompanied by waiting. Its difference from *labth* lies in the presence of the component "expectation for a subsequent event." This word often conveys a state of readiness for change.

Conclusions

The results confirm the main hypothesis: the Holy Quran, with semantic precision, employs different words with distinct semantic components to express the various levels of stability and tranquility. These words form a coherent network that extends from temporary worldly abode to eternal otherworldly resting place, covering both objective, psychological, and structural dimensions of stability.

The innovation of this research lies in its comparative and systematic approach—an approach that reveals the relational network of words rather than analyzing each in isolation. This achievement not only strengthens the theoretical foundations of Quranic semantics but also has applications in translation, thematic exegesis, and the teaching of Islamic knowledge; for it shows that the simple substitution of these words for one another can distort the semantic subtlety of the verses.

Ultimately, this semantic network presents a comprehensive picture of the Quranic view of the existential levels of the human being: the human being in this world is in a state of *labth* and *makth*, strives for *sakan* and *istiqrār*, and the ultimate perfection is realized in the *jannāt ‘adn*, while *istiwā’* describes the balanced and upright quality of this placement. This semantic harmony is a manifestation of the rhetorical inimitability of the Quran and its precise conceptual order.

Author Contributions

The author is the sole contributor to all stages of this research, including conceptualization, data collection and analysis, and writing of the manuscript.

Data Availability Statement

All sources used are cited in the references. No new empirical data were generated.

Acknowledgements

The author extends his sincere gratitude to the esteemed reviewers and the editorial team for their valuable efforts.

Ethical Considerations

The author affirms that all principles of research ethics have been observed, and any form of data fabrication, distortion, plagiarism, or research misconduct has been avoided.

Funding

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The author declares no conflicts of interest regarding the publication of this article.

Declaration on the Use of AI Tools

In the preparation of this article, artificial intelligence tools (such as DeepSeek) were used solely for translation and editing of texts, and no AI tools were used to generate the original content. After using these tools, the author reviewed and edited the translated and edited content, performed the final revision, and takes full responsibility for the published work.

تحلیل تطبیقی معناشناختی واژگان حوزه معنایی «قرار و سکون» در قرآن کریم

✉ ۱ رحمان عُشریه

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه تفسیر، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، قم، ایران. رایانامه: oshryeh@quran.ac.ir

چکیده

این پژوهش با رویکردی تحلیلی و معناشناختی، به مطالعه تطبیقی شش مفهوم کلیدی در حوزه معنایی «قرار و سکون» در قرآن کریم شامل «اِسْتَقْرَار»، «اِسْتَوَاء»، «سَكَن»، «عَدْن» و «مَكْث» می‌پردازد. هدف اصلی، تبیین مفاهیم و درک ظرافت‌های بیانی قرآن با روش تحلیلی - توصیفی است. یافته‌ها نشان می‌دهند که «استقرار» دلالت بر ثبات و پایداری مستمر در مکان دارد و نقطه مقابل «تزلزل» است. «سَكَن» بر آرامش درونی و زوال اضطراب تأکید دارد و در مقابل «حرکت و پریشانی» قرار می‌گیرد. «عَدْن» نماد اقامتی ابدی و توأم با الفت و نعمت پایدار است. «لَبَث» و «مَكْث» هر دو بر اقامت موقت و همراه با انتظار دلالت می‌کنند، با این تفاوت که «مَكْث» بار معنایی «ثبات همراه با انتظار» دارد، حال آن‌که «لَبَث» بر صرف مدت‌گذرانی موقت متمرکز است. «استواء» نیز در منظومه‌ای جداگانه قرار دارد و هسته معنایی آن، «تعداد، استقامت و تساوی اجزا» است. در نهایت، این پژوهش نشان می‌دهد که قرآن کریم با دقتی معناشناختی، شبکه‌ای غنی از مفاهیم مرتبط با «قرار و سکون» را ارائه می‌کند که هر واژه، کیفیت، مدت و شرایط روحی خاصی از اقامت و آرامش را بیان داشته است و نگاهی جامع به مراتب مختلف وجود انسان دارد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۳/۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۳/۱۹

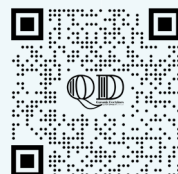
تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۴/۴/۲

کلیدواژه‌ها

قرآن کریم، معناشناختی، استقرار، سَكَن، عَدْن، لَبَث و مَكْث.

استناد: عُشریه، رحمان. (۱۴۰۵). تحلیل تطبیقی معناشناختی واژگان حوزه معنایی «قرار و سکون» در قرآن کریم. آموزه‌های قرآنی، ۲۳ (۴۳)، ۳۵۱-۳۸۰.

<https://doi.org/10.30513/qd.2025.7528.2653>

مقدمه

مطالعه معناشناختی واژگان قرآن کریم به عنوان روشی بنیادین در فهم دقیق معارف و حیانی، همواره مورد توجه مفسران و قرآن پژوهان بوده است. این حوزه از پژوهش، با واکاوی نظام مند مفاهیم کلیدی قرآن، زوایای پنهان ارتباطات درون متنی را آشکار می سازد و به درکی ژرف تر از پیام الهی منجر می شود. در این میان، تحلیل گروهی از واژگان که حول یک محور معنایی مشترک گرد می آیند، امکان دستیابی به شبکه ای از مفاهیم به هم پیوسته و تمایزات ظریف آن ها را فراهم می سازد و گامی ضروری در فرایند تفسیر موضوعی به شمار می آید.

در میان حوزه های معنایی گسترده در قرآن کریم، مفاهیم مرتبط با «قرار و سکون» از جایگاهی ویژه برخوردارند، چراکه این مفاهیم طیفی از تجربیات وجودی انسان، از آرامش روانی موقت تا اقامت ابدی اخروی را در بر می گیرند. پژوهش های پیشین به صورت پراکنده به بررسی تک واژه های این حوزه پرداخته اند. منابع لغوی کلاسیک همچون الفروق فی اللغة عسکری (۱۴۰۰، ص. ۱۵۰). و معجم مقاییس اللغة ابن فارس (۱۳۹۹، ج. ۵، ص. ۷۸). و المفردات فی غریب القرآن راغب اصفهانی (۱۴۱۲، ص. ۴۱۷) معانی اصلی این ریشه ها را تبیین کرده اند. همچنین تفاسیر بزرگی مانند مجمع البیان طبرسی (۱۳۷۲، ج. ۱۲، ص. ۱۹۶-۱۹۸) و المیزان طباطبایی (۱۴۱۷، ج. ۹، ص. ۳۳۸) به شرح این واژگان در سیاق آیات مختلف همت گمارده اند. در دوران معاصر نیز آثاری مانند قاموس قرآن قرشی (۱۳۷۱، ج. ۵، ص. ۳۰۳) و التحقيق فی کلمات القرآن الکریم مصطفوی به گردآوری و دسته بندی آیات پرداخته اند.

با وجود این، شکاف و محدودیت اصلی در ادبیات موجود این است: این پژوهش ها عمدتاً رویکردی توصیفی و تک واژه ای داشته و کمتر به تحلیل تطبیقی و نظام مند این مفاهیم در کنار یکدیگر و در قالب یک شبکه معنایی منسجم پرداخته اند. به عبارت دیگر، پاسخ به این پرسش اساسی که «چگونه و با چه ظرافت هایی قرآن کریم از شش مفهوم کلیدی «استقرار، استواء، سکن، عدن، لبث و مکث» برای بیان کیفیت های متفاوتی از سکون و قرار استفاده کرده است؟» همچنان یک مسئله پژوهشی حل نشده است.

بر این اساس، مسئله اصلی پژوهش کنونی «عدم وجود تحلیلی نظام مند و تطبیقی از شبکه معنایی «قرار و سکون» در قرآن کریم» است. این خلأ موجب شده است تا دقایق معنایی، نقاط تمایز و اشتراک، و جایگاه خاص هریک از این واژگان شش گانه در بیان مراتب مختلف

وجود انسان، به طور کامل تبیین نشود. لذا این مقاله درصدد است تا این خلأ را پر کند و به این نیاز پژوهشی پاسخ گوید.

هدف اصلی این مقاله، ارائه تحلیلی تطبیقی - معناشناختی از این شش مفهوم در قرآن کریم است تا از این رهگذر، شبکه معنایی حاکم بر آن‌ها تبیین و ظرافت‌های تفاوت‌هایشان آشکار گردد. بر این اساس، اهداف ویژه پژوهش عبارت‌اند از:

۱. تبیین معنای لغوی و اصطلاحی هر واژه بر اساس مهم‌ترین منابع لغوی و تفسیری؛

۲. بررسی کاربردهای قرآنی هر مفهوم و تحلیل سیاقی آن؛

۳. استخراج هسته معنایی و دامنه شمول هر واژه؛

۴. مقایسه تطبیقی این مفاهیم و تعیین نقاط تمایز و اشتراک آن‌ها.

این پژوهش در پی پاسخ به پرسش‌های اصلی زیر است:

۱. هسته معنایی و دامنه شمول هریک از واژگان شش‌گانه در قرآن کریم چیست؟

۲. چه مؤلفه‌های معنایی (مانند مدت، کیفیت و شرایط روحی)، این واژگان را از یکدیگر متمایز می‌سازد؟

۳. شبکه معنایی حاکم بر روابط این واژگان چگونه است؟

فرضیه پژوهش حاضر بر این مبناست که قرآن کریم با دقتی شگرف، از هر واژه برای بیان کیفیت خاصی از «سکون» استفاده کرده است، به‌طوری که «استقرار» بر ثبات و پایداری عینی، «سکن» بر آرامش درونی، «عَدَن» بر اقامت ابدی همراه با نعمت، «لَبَث» و «مَكث» بر درنگ موقت، و «استواء» بر تعادل و استقامت ساختاری دلالت دارد. واکاوی این تمایزات نه تنها به فهم دقیق‌تر آیات قرآن می‌انجامد، بلکه نگاه جامع قرآن به مراتب مختلف حیات انسان از زندگی موقت دنیوی تا آرامش روانی و سرانجام قرارگاه ابدی اخروی را نمایان می‌سازد. این پژوهش می‌کوشد تا با تحلیل مقایسه‌ای این مفاهیم، تصویری روشن از شبکه معنایی «قرار و سکون» در قرآن کریم ارائه دهد.

نوآوری این پژوهش در «رویکرد تطبیقی و نظام‌مند» آن در بررسی هم‌زمان این شش مفهوم، در چارچوب یک حوزه معنایی واحد نهفته است. این نگاه کل‌نگر امکان درک دقیق‌تری از ظرافت‌های بیانی قرآن کریم و فلسفه انتخاب هر واژه در جایگاه مناسب خود را که از نشانه‌های اعجاز بیانی قرآن است فراهم می‌کند.

- ضرورت انجام این پژوهش نیز در دو بُعد نظری و کاربردی قابل ارزیابی است:
- **بعد نظری:** دستیابی به فهمی عمیق‌تر و نظام‌مند از مفاهیم قرآنی که می‌تواند مبنایی برای تحقیقات گسترده‌تر در حوزه تفسیر موضوعی، علوم قرآن و معارف اسلامی قرار گیرد.
- **بعد کاربردی:** نتایج این تحقیق می‌تواند برای مفسران، مترجمان قرآن، مدرسان معارف اسلامی و پژوهشگران حوزه دین‌پژوهی، در راستای فهم و انتقال دقیق‌تر معانی قرآن مفید واقع شود.
- این پژوهش با روشی توصیفی - تحلیلی و با رویکرد معناشناسی، به بررسی شبکه معنایی شش واژه مرتبط با «قرار و سکون» در قرآن کریم می‌پردازد. داده‌ها به روش کتابخانه‌ای از منابع لغوی، تفسیری و متن قرآن گردآوری شده و با تکنیک‌های تحلیل محتوای کیفی، تحلیل سیاق و مقایسه تطبیقی مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت.
- پیشینه تحقیق:** با وجود پژوهش‌های ارزشمندی که در حوزه مفاهیم سکون و آرامش در قرآن انجام شده است، خلأها و کاستی‌های پژوهشی محسوسی در این عرصه مشاهده می‌شود. در ادامه، مهم‌ترین تحقیقات پیشین در این زمینه مرور می‌گردد:
- نجمه رهنما فلاورجانی، مهدی مطیع و محمدرضا حاجی اسماعیلی (۱۴۰۲). «تطور معنایی و کارکرد اجتماعی واژه اطمینان در فرهنگ ادبی قرآن»، پژوهش‌های اخلاقی، ش. ۵۴، ص. ۶۸-۵۱.
- محبوبه موسائی‌پور، محبوبه (۱۴۰۳). «خوانشی نو از شناخت و تفاوت معنایی واژگان «سکون»، «قرار» و «اطمینان» در قرآن با رویکرد تفسیر قرآن به قرآن»، مطالعات قرآن و حدیث سفینه، ش. ۸۴، ص. ۱۳۸-۱۵۳.
- مریم محمودی (۱۳۹۴). «تحلیل جایگاه اطمینان در قرآن و بازتاب آن در متون عرفانی»، مطالعات زبان و ادبیات غنایی، سال پنجم، ش. ۱۴، ص. ۴۵-۵۴.
- مهرداد ویس‌کرمی و سید رضا مؤدب (۱۳۸۹). «بررسی تطبیقی «آرامش روانی» در روان‌شناسی با «اطمینان قلبی» در قرآن کریم»، مطالعات تفسیری، ش. ۴، ص. ۱۷۷-۲۲۹.
- جعفر هوشیاری و سید محمود طیب‌حسینی (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی «اطمینان و سکینه» در قرآن با «آرامش روانی و بهزیستی» در روان‌شناسی»، اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی، ش. ۹، ص. ۱۱۷-۱۳۸.

با وجود این مطالعات، کاستی‌های پژوهشی زیر قابل توجه است:

■ نخست، تمرکز پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر یک یا دو واژه است و تحلیل نظام‌مندی از یک حوزه معنایی کامل شامل شش مفهوم کلیدی «استقرار، استواء، سکن، عَدَن، لَبْث و مَكْث» ارائه نشده است.

■ دوم، رویکرد غالب در این مطالعات، بررسی تطبیقی با روان‌شناسی یا تحلیل تطور معنایی بوده و روش تطبیقی - معناشناختی برای کشف روابط و تمایزهای دقیق میان این مفاهیم در شبکه درون‌قرآنی به کار گرفته نشده است.

■ سوم، این مقالات عمدتاً به «آرامش روانی» پرداخته‌اند و به دیگر ابعاد معناشناختی واژگان مرتبط با «قرار و سکون» توجه نشده است.

بر این اساس، مقاله حاضر درصدد است با ارائه تحلیلی تطبیقی - معناشناختی از تمامی زوایای حوزه معنایی «قرار و سکون» در قرآن کریم، گامی فراتر از پژوهش‌های پیشین بردارد. نوآوری اصلی این پژوهش در سه محور «روش»، «گستره مفهومی» و «دستاوردهای علمی» قرار دارد.

۱. روش‌شناسی و چارچوب نظری

پس از تبیین مسئله تحقیق و اهداف آن، گام بعدی تعیین نقشه راه و بنیان‌های فکری پژوهش است. این بخش با عنوان «روش‌شناسی و چارچوب نظری» به تشریح دقیق ابزارهای مفهومی و روشی می‌پردازد که برای واکاوی داده‌ها و پاسخ‌گویی به پرسش‌های تحقیق به کار گرفته خواهند شد. در کانون این چارچوب، معناشناسی به عنوان شالوده نظری اصلی قرار دارد.

معناشناسی شاخه‌ای از زبان‌شناسی است که به مطالعه نظام‌مند معنا و بررسی رابطه بین نشانه‌های زبانی و مفاهیم ذهنی یا مصادیق خارجی آن‌ها می‌پردازد (صفوی، ۱۳۹۲، ص. ۱۹). این دانش با ارائه مجموعه‌ای از مفاهیم و نظریه‌ها از قبیل میدان‌های معنایی، روابط هم‌نشینی و جانشینی، و اجزای سازنده معنا ابزاری تحلیلی و قدرتمند در اختیار پژوهشگر می‌گذارد.

توجه به این نکته ضروری است که مفهوم‌شناسی یا مطالعه مفاهیم اغلب به عنوان حوزه‌ای مرتبط، اما متمایز از معناشناسی در نظر گرفته می‌شود. معناشناسی بیشتر بر بازنمایی و انتقال معنا در ساختار زبان متمرکز است، درحالی‌که مفهوم‌شناسی به مطالعه خود مفاهیم به عنوان

موجوداتی ذهنی و فلسفی می‌پردازد که ممکن است مستقل از زبان باشند. با این حال، در ادبیات فارسی گاهی این دو اصطلاح به جای هم به کار می‌روند، اما تمرکز اصلی معناشناسی بر جنبه‌های زبانی معنا است (پورنامداریان، ۱۳۹۹، ج. ۱، ص. ۶۵).

سیر تحول معناشناسی به دو دوره اصلی تقسیم می‌شود. نخست، دوران باستان و قرون وسطی. در این دوران، فلاسفه‌ای مانند افلاطون و ارسطو به رابطه واژه‌ها و معنا و مقوله‌بندی مفاهیم پرداختند. در قرون وسطی نیز مباحثی مانند مناظره بین اصالت تسمیه و اصالت مفهوم، مبانی معناشناسی را شکل داد. دوره دیگر، دوران نوین (قرن ۱۹ و اوایل ۲۰) است. در این دوره، معناشناسی به عنوان یک رشته علمی مستقل تولد یافت.

امروزه در چارچوب رویکردهای نوین معناشناسی، تلاش‌های بسیاری برای طراحی شیوه‌های منسجم و دقیق به منظور درک و تبیین معانی واژگان و عبارات صورت گرفته است که در این میان، توجه به ارتباطات درونی و شبکه‌ای میان واژگان نقشی اساسی ایفا می‌کند. برخی محققان بر این باورند که شناخت عمیق یک واژه، تنها از طریق بررسی آن در نظام کلی زبان و پیوندهای متقابل با سایر عناصر زبانی امکان‌پذیر است و سپس می‌توان به بررسی مصداق‌های بیرونی و نقش کاربردی آن در بافت‌های مختلف پرداخت (باقری، ۱۳۷۴، ص. ۲۹۶). از این رو، کمتر پژوهشی در حوزه معناشناسی را می‌توان یافت که بدون در نظر گرفتن ارتباطات گسترده معنایی میان واژگان، به نتایج جامع و قابل اتکا دست یافته باشد. بنابراین، درک دقیق‌تر این پیوندهای زبانی نه تنها به تحلیل‌های دقیق‌تر می‌انجامد، بلکه بستری را برای کشف ظرایف معنایی در سطوح مختلف زبان‌شناختی فراهم می‌سازد.

برای فهم عمیق‌تر معنای واژگان، معناشناسان اغلب مفاهیم هر واژه را به اجزای ریزتری تفکیک می‌کنند که این اجزا تحت عنوان «مؤلفه‌های معنایی»، نقش اساسی در شکل‌گیری ساختار مفهومی آن دارند (صفوی، ۱۳۹۲، ص. ۷۸). در واقع، این عناصر مجموعه‌ای از ویژگی‌های بنیادین را در بر می‌گیرند که نه تنها کلیت یک واژه را تعریف می‌کنند، بلکه امکان تفسیر دقیق‌تری از روابط معنایی در بستر جملات را فراهم می‌آورند (پالمر، ۱۳۷۶، ص. ۱۴۷).

در جمع‌بندی این بخش، باید تأکید کرد که روش‌شناسی این پژوهش به طور مشخص، بر اصول و فنون تحلیلی معناشناسی تکیه دارد. این روش‌شناسی با به کارگیری ابزارهایی همچون تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های معنایی برای شکافتن مفاهیم به اجزای بنیادین، و نیز تحلیل

شبکه‌های معنایی از طریق بررسی روابط مفهومی میان واژگان، امکان واکاوی نظام‌مند و ساختاریافته داده‌های زبانی را فراهم می‌سازد. به این ترتیب، چارچوب روشی حاضر، با پیروی از یک نقشه راه دقیق، ما را در رسیدن به درکی عمیق‌تر و عینی‌تر از لایه‌های پنهان معنا در متون مورد مطالعه یاری خواهد کرد.

۲. تحلیل تطبیقی واژگان

درک دقیق منظومه‌های معنایی قرآن کریم، مستلزم شناسایی و تحلیل واژگان کلیدی آن در چارچوبی نظام‌مند است. این پژوهش با تمرکز بر مفهوم محوری «قرار و سکون»، در پی استخراج واژگانی از قرآن است که به‌طور ذاتی به این مفهوم پیوند خورده‌اند. برای دستیابی به این هدف، فرایندی سه‌مرحله‌ای شامل «شناسایی واژه محوری»، «جست‌وجوی جامع واژگانی» در منابع معتبر لغوی و تفسیری، و در نهایت، «غربالگری بر اساس معیارهای معناشناختی دقیق» طراحی و اجرا شد. آنچه در ادامه می‌آید، تشریح روش و معیارهایی است که با تکیه بر آن‌ها، هسته مرکزی واژگان مرتبط با «سکون» در قرآن، استخراج و معرفی گردید.

در این بخش، نخست مفهوم «قرار و سکون» به‌عنوان کلید مفهومی پژوهش انتخاب شد. این انتخاب بر اساس تکرار و محوریت این مفهوم در پرسش اصلی تحقیق بود. بر این اساس، برای استخراج واژگان مرتبط، از روش اشتقاق از ریشه‌های اصلی مرتبط با سکون و ثبات در زبان عربی (مانند «ق ر ر»، «س ک ن»، «ع د ن»، «ل ب ث»، «م ک ث») به‌عنوان نقطه آغازین، از منابع معتبر لغوی و تفسیری بهره گرفته شد و در مرحله بعد، از بین تمام مشتقات، تنها واژگانی انتخاب شدند که به‌طور مستقیم و ذاتی با مفهوم «قرار و سکون» پیوند مفهومی داشتند. معیارهای اصلی این غربالگری عبارت بودند از:

۱. **اشتراک در مؤلفه معنایی «ثبات و زوال حرکت»:** واژه باید حاوی معنای توقف، آرامش، استمرار در مکان یا حالت، و فقدان تحرک فیزیکی یا اضطراب درونی باشد.

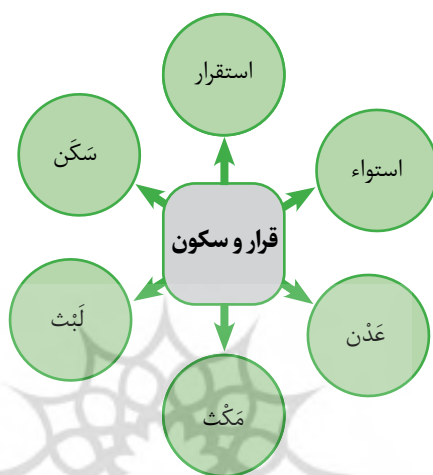
۲. **قابلیت جایگزینی در بافت‌های مفهومی:** واژه باید در برخی از آیات، توانایی جایگزینی با مفهوم کلی «قرار» را داشته باشد.

پژوهش حاضر ادعای استخراج تمامی واژگان مرتبط با سکون در زبان عربی را ندارد، بلکه

مدعی است که هسته مرکزی و اصلی‌ترین واژگان قرآن در این منظومه معنایی را شناسایی کرده است.

نمودار جامع پژوهش

۱-۲. استقرار

واژه «استقرار» از ریشه «ق ر ر» گرفته شده است. این ریشه در زبان عربی دو معنای اصلی دارد:

۱. «سردی و برودت» که به آرامش و سکون ناشی از خنکی اشاره دارد؛ ۲. «توانایی، تمکن و ثبات» که معنای اصلی مرتبط با واژه «استقرار» است (ابن فارس، ۱۳۹۹، ج. ۵، ص. ۷۸). بر این اساس، «استقرار» به معنای قرار گرفتن ثابت و استوار چیزی در مکانی معین به کار می‌رود. برای نمونه، می‌توان به استقرار نطفه در صلب پدر یا اجتماع مردم در سرزمین منی در روز عید قربان که «يَوْمُ الْقَرَرِ» نامیده می‌شود، اشاره کرد. همچنین عبارت «اسْتَقَرَّ فُلَانٌ» به معنای درخواست فرد برای ماندن و سکونت در جایی است (فیومی، ۱۴۱۴، ص. ۴۹۶؛ ابن منظور، ۱۴۱۴، ج. ۱۱، ص. ۹۹؛ زمخشری، ۱۹۹۸، ص. ۳۶۱). راغب اصفهانی (۱۴۱۲، ص. ۶۶۲) عبارت «اسْتَقَرَّ فُلَانٌ» را به زمانی که شخص قصد ماندن دارد، تفسیر می‌کند و آن را مشابه رابطه بین «اِسْتَجَابَ» و «اَجَابَ» می‌داند. همچنین قرشی در قاموس قرآن (۱۳۷۱، ج. ۵، ص. ۳۰۳) «استقرار» را به معنای «ثابت شدن» تعریف کرده است.

مشقات این ریشه به ویژه «مُسْتَقَرَّ» و «مُسْتَقِرَّ»، در آیات متعددی از قرآن کریم به کار رفته‌اند که هر کدام ابعاد مختلفی از معنای «ثبات و قرارگاه» را نشان می‌دهند. در بررسی آیات قرآن، این معنا به وضوح دیده می‌شود. برای مثال، در آیه «وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ» (بقره/۳۶)، بسیاری از مفسران «مستقر» را به محل یا حالت ثبات و اقامت، مانند زندگی در دنیا یا آرامگاه در قبر معنا کرده‌اند (طبرسی، ۱۳۷۲، ج. ۱۲، ص. ۱۹۶-۱۹۸؛ زمخشری، ۱۴۰۷، ج. ۱، ص. ۱۲۸). همچنین در آیه «فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ...» (اعراف/۱۴۳) «استقرار» به معنای سکون و ثبوت است (ابوحیان اندلسی، ۱۴۲۰، ج. ۱، ص. ۲۵۸).

واژه «مُسْتَقَرَّ» به معنای «محل قرار گرفتن» است. در آیه ۶ سوره هود: «وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَىٰ اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا»، «مُسْتَقَرَّهَا» به محل زندگی پایدار هر موجودی مانند آب برای ماهی یا لانه برای حیوان و «مُسْتَوْدَعَهَا» به محل موقت آن مانند مسافر در راه یا جنین در رحم اشاره دارد. این تفاوت نشان‌دهنده علم کامل خداوند به تمام مراحل وجودی مخلوقات است (طریحی، ۱۳۷۵، ج. ۳، ص. ۴۵۴؛ قرشی، ۱۳۷۱، ج. ۵، ص. ۳۰۶).

آیه ۹۸ سوره انعام: «وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ»، با قرائت «فَمُسْتَقَرٌّ» (با فتحه قاف) به معنای «پس برای شما قرارگاهی و امانتگاهی است» تفسیر شده است. مفسران در مصداق این دو واژه اختلاف دارند: برخی «مستقر» را دنیا یا زمین و «مستودع» را قبر یا آخرت می‌دانند و برخی دیگر «مستقر» را رحم مادران و «مستودع» را صلب پدران معرفی کرده‌اند. این تفاسیر مختلف بر این مفهوم کلی دلالت دارند که زندگی انسان همواره در حال انتقال از مرحله‌ای موقت به مرحله‌ای دیگر است و استقرار کامل تنها در نزد خداوند متعال است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۶۶۲؛ قرشی، ۱۳۷۱، ج. ۵، ص. ۳۰۵).

این واژه در آیات دیگری مانند «أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا» (فرقان/۲۴) به معنای قرارگاه نیکوی بهشتی، در «وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا» (یس/۳۸) به معنای پایان و مقصد معین حرکت خورشید، و در «لِكُلِّ نَبِيٍّ مُسْتَقَرٌّ» (انعام/۶۷) به معنای زمان و محل تحقق قطعی هر خبری به کار رفته است. در آیه ۴۰ سوره نمل: «فَلَمَّا رَأَوْهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ»، به معجزه حضرت سلیمان علیه السلام و آوردن تخت بلقیس اشاره شده است. واژه «مُسْتَقَرًّا» در اینجا توصیف‌کننده حالتی است که تخت پس از انتقال، به طور ثابت و پایدار در مقابل سلیمان علیه السلام قرار گرفت. این برداشت معنای اصلی «ثبات و آرامش» را به خوبی نشان می‌دهد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۶۶۲).

بررسی‌های لغوی و تفسیری نشان می‌دهد که ریشه «ق ر ر» و مشتقات آن در قرآن کریم، حول محور معنای «ثبات، آرامش و قرارگیری» می‌چرخد. این مفاهیم هم در ابعاد مادی و طبیعی مانند قرارگاه موجودات و حرکت خورشید و هم در ابعاد وجودی و اخروی انسان مانند مراحل زندگی و جایگاه نهایی در بهشت یا دوزخ به کار رفته‌اند و نشان‌دهنده نظم و حکمت الهی در جهان هستی هستند.

در تحلیل مقایسه‌ای معنایی این واژگان، «استقرار» بر ثبات و پایداری مستمر در مکانی معین تأکید دارد که ضد آن «تزلزل» است و حاکی از تمکّن و استواری پایدار است. در مقابل، «سکّن» بر آرامش و طمأنینه درونی در مقابل حرکت و اضطراب دلالت می‌کند و بیشتر به حالت روانی آرامش‌بخش مانند سکونت در خانه اشاره دارد. «عَدَن» نیز بر اقامت دلالت می‌کند، اما با تأکید بر دوام ابدی و همراه با الفت و نعمت، چنان‌که در «جَنّاتِ عَدَن» برای بهشت اخروی به کار رفته است. از سوی دیگر، «لَبَث» و «مَكْث» هر دو بر اقامت موقت و همراه با انتظار تمرکز دارند، اما «لَبَث» غالباً بر درنگی با قصد انتقال بعدی (مانند اقامت موقت اصحاب کهف) دلالت می‌کند، درحالی‌که «مَكْث» می‌تواند با قرینه بر دوام نیز اطلاق شود، ولی محور آن، توقف کوتاه‌مدت یا انتظاری است. در نهایت، «استواء» در هسته معنایی خود بر استقامت، اعتدال و تساوی اجزا بدون کجی یا تفاوت (نقیض اعوجاج) اشاره دارد و سپس به معانی ثانوی‌ای مانند استقرار یافتن یا استیلا گسترش یافته است. بنابراین، تمایز کلیدی در این است که «استقرار» بر ثبات پایدار، «سکّن» بر آرامش درونی، «عَدَن» بر ابدیت همراه با انس، «لَبَث» و «مَكْث» بر موقت بودن و انتظار، و «استواء» بر تعادل و استقامت ساختاری تأکید می‌کنند.

۲-۲. استواء

«استواء» از ریشه «سوی» به معنای استقامت، اعتدال و برابری میان دو چیز است (ابن فارس، ۱۳۹۹، ج. ۳، ص. ۱۱۲). اهل لغت معانی متعددی برای این واژه برشمرده‌اند، از جمله: استقرار و ثبات، مساوات و برابری دو شیء، راستی و عدم کجی، اعتدال، سلطه و برتری، و نیز اقبال و روی آوردن به چیزی (فیومی، ۱۴۱۴، ص. ۲۹۸؛ جوهری، ۱۹۷۹، ج. ۶، ص. ۲۳۸). معنای دقیق «استواء» با توجه به مضامین آن متفاوت می‌شود. برای نمونه، «اِسْتَوَى الطَّعَامُ» به معنای «غذا پخت و آماده شد» است. «اِسْتَوَى الْقَوْمُ فِي الْمَالِ» به معنای «همه در دارایی برابر شدند» است. «اِسْتَوَى عَلَى الْفَرَسِ»

به این معناست که «او بر اسب قرار گرفت و ثابت شد» (سجستانی، ۱۴۱۶، ص. ۱۱۴؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۴۳۹).

برای کاربرد «استواء» در قرآن کریم وجوهی ذکر شده است، از جمله: برابری و مساوات؛ راست شدن و استقامت؛ رسیدن به کمال رشد؛ قصد کردن و آهنگ نمودن؛ قرار گرفتن و مستقر شدن؛ سلطه یافتن و چیرگی.

واژه «استواء» در مقایسه با سایر واژگان حوزه سکون و قرار، از تمایز معنایی بارزی برخوردار است. در حالی که واژه‌هایی مانند «استقرار» بر ثبات و پایداری در مکان، «سکن» بر آرامش درونی و زوال اضطراب، «عَدَن» بر اقامت دائمی همراه با انس، و «لَبَث» و «مَكث» بر درنگ و توقف موقت دلالت دارند، هسته معنایی «استواء» بر «تعادل، تساوی و قرارگیری متوازن» استوار است. این واژه در اصل به حالت اعتدال و استقامتی اشاره دارد که در آن هیچ کژی یا برتری یک جزء بر جزء دیگر وجود ندارد. به عبارت دیگر، «استواء» نشان‌دهنده وضعیتی است که اجزا در آن به‌گونه‌ای هم‌سطح و متناسب قرار گرفته‌اند که حاصل آن، حالت ثبات و استواری خاصی می‌شود. این معنای بنیادین باعث می‌شود «استواء» حتی هنگامی که به معنای «قرار گرفتن» به کار می‌رود (مانند استواء بر عرش)، حاوی مفهومی از تسلط و استیلای ناشی از برقراری تعادل و نظم باشد نه صرفاً سکون یا اقامت فیزیکی. بنابراین، نقطه افتراق اصلی «استواء» با دیگر واژگان، تأکید ذاتی‌اش بر «برابری، راست‌ایستایی و کیفیت متعادل قرارگیری» است، درحالی‌که سایر واژگان بیشتر بر جنبه‌های زمانی (موقت یا دائمی)، کیفی (آرامش یا ثبات) یا موقعیتی (اقامت محض) تمرکز دارند.

بر اساس دیدگاه عسکری، «استواء» به همسانی و همانندی اجزای یک چیز اطلاق می‌شود، به‌گونه‌ای که برخی از اجزا مانند برخی دیگر باشند و در مقابل تفاوت و ناهمگونی قرار دارد، درحالی‌که «استقامت» به ادامه و پابندی به روشی واحد اشاره دارد و مقابل کژی و انحراف است، چنان‌که راه مستقیم راهی است که هیچ انحنایی در آن نباشد (عسکری، ۱۴۰۰، ص. ۱۴۹). همچنین «استواء» در تمام جهات و سطوح محقق می‌شود، ولی «انتصاب» فقط در جهت بالا و به صورت عمودی معنا پیدا می‌کند (عسکری، ۱۴۰۰، ص. ۱۵۰).

۲-۳. سَكَنَ

ریشه «سَكَنَ» (س ک ن) در اصل به معنای سکون، آرامش و خلاف اضطراب و حرکت است

(ابن فارس، ۱۳۹۹، ج. ۳، ص. ۸۸). این واژه بر قرار گرفتن در مکان، توقف، استقرار، آرام و بی حرکت بودن، ثبوت پس از حرکت و نیز به معنای وطن و محل اقامت دلالت دارد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۴۱۷؛ جوهری، ۱۹۷۹، ج. ۵، ص. ۲۱۳).

از ریشه «سکن» مشتقات متعددی در قرآن به کار رفته‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- السَّكَنُ (اسم مصدری): سکون و هر آنچه موجب آرامش می‌شود.
 - سَكَنَ يَسْكُنُ (فعل): ساکن شدن، آرام گرفتن و اقامت کردن.
 - السَّاكِنِ (اسم فاعل): ساکن و ثابت.
 - السَّكِينَةُ (اسم مصدری): آرامش عمیق قلبی و وقار.
 - مَسْكَن (اسم مکان): محل سکونت.
 - مَسْكِين (صفت مشبیه): درمانده و کسی که فقر و نیاز او را به سکون واداشته است.
- واژه «سکن» در قرآن کریم کاربردهای متعددی دارد، از جمله، در آیه ۳۵ سوره بقره: «يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ» به معنای سکونت و آرامش است، چنان‌که مفسران «اسْكُنْ» را در این آیه به معنای اقامت کردن، آرام گرفتن و ساکن شدن دانسته‌اند (طوسی، بی تا، ج. ۱، ص. ۱۵۵؛ زمخشری، ۱۴۰۷، ج. ۱، ص. ۱۲۷). این فرمان نشان‌دهنده مقام آرامش و امنیتی است که نخستین انسان در بهشت برخوردار بود.

در آیه ۸۰ سوره نحل: «وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا»، «سَكَن» به هر چیزی اطلاق می‌شود که انسان در آن آرام می‌گیرد. خانه به عنوان مکانی که مایه سکون و امنیت است، نمونه‌ای از این نعمت الهی شمرده شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۴۱۷).

در آیه ۱۰۳ سوره توبه: «إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ»، برخی مفسران «سَكَن» را به معنای چیزی دانسته‌اند که مؤمنان به آن پناه می‌برند و آرام می‌گیرند. دعا و نماز پیامبر صلی الله علیه وآله برای مؤمنان سبب سکون قلب و اطمینان خاطر آنان می‌شود (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج. ۱۳، ص. ۲۱۲؛ طریحی، ۱۳۷۵، ج. ۶، ص. ۲۶۶).

در آیه ۹۶ سوره انعام: «فَالْيَقِ الْأَصْبَاحَ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا»، شب زمان سکون و آرامش موجودات پس از فعالیت روزانه است. «سَكَن» در این آیه به معنای مکانی برای استراحت و آرامش است (طریحی، ۱۳۷۵، ج. ۶، ص. ۲۶۶).

در آیه ۲۱ سوره روم: «لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا» و آیه ۱۸۹ سوره اعراف: «لِتَسْكُنَ إِلَيْهَا» بر یکی از اهداف

اصلی ازدواج یعنی رسیدن به سکون و آرامش عاطفی و روانی تأکید می‌شود. «سکون» در اینجا به معنای آرامش باطن و انس است (قرشی، ۱۳۷۱، ج. ۳، ص. ۲۸۲). در آیه ۴ سوره فتح: «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ»، «سکینه» آرامش و وقاری است که منشأ الهی دارد و خداوند آن را بر قلب مؤمنان نازل می‌کند. در تفاسیر برای سکینه معانی مختلفی مانند عقل، طمأنینه، نصرت الهی یا موجودی مقدس ذکر شده، و در نهایت، سکینه همان آرامش و طمأنینه ویژه‌ای است که از جانب خداوند می‌آید (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۴۱۷؛ طریحی، ۱۳۷۵، ج. ۶، ص. ۲۶۶). این مفهوم در آیات دیگر مانند آیه ۲۴۸ بقره، ۲۶ و ۱۸ فتح و ۴۰ توبه نیز تکرار شده است.

در آیه ۱۱۲ سوره آل عمران: «وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ». «مَسْكَنَةُ» مصدری به معنای حالت درماندگی، فقر و ذلت است. این کلمه از همان ریشه «سَكَنَ» است و به حالت کسی اشاره دارد که فقر و نیاز، او را به سکون و عجز کشانده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۴۱۸؛ قرشی، ۱۳۷۱، ج. ۳، ص. ۲۸۳).

در آیه ۷۹ سوره کهف: «أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينٍ»، «مَسْكِين» به کسی گفته می‌شود که درمانده است. تفاوت دقیق میان «فَقِير» و «مَسْكِين» مورد بحث مفسران است. برخی مسکین را نیازمندتر از فقیر می‌دانند و برخی برعکس. اما با توجه به آیه فوق که صاحبان کشتی را «مَسَاكِين» می‌خواند، به نظر می‌رسد «مَسْكِين» اعم از «فَقِير» باشد و به هرگونه درماندگی اعم از مالی، جسمی یا اجتماعی اطلاق می‌شود (قرشی، ۱۳۷۱، ج. ۳، ص. ۲۸۵؛ ابن منظور، ۱۴۱۴، ج. ۱۳، ص. ۲۱۴).

واژه «سَكَنَ» در مقایسه با سایر واژگان شبکه معنایی «قرار و سکون»، بر آرامش درونی و رفع اضطراب تأکید دارد نه صرفاً توقف فیزیکی یا اقامت مکانی. در حالی که «استقرار» بر ثبات و پایداری عینی مانند قرارگیری نطفه در رحم دلالت می‌کند و «استواء» بر اعتدال و تسلط پایدار مانند استقرار بر عرش تمرکز دارد، «سَكَنَ» به حالت آرامش روانی و طمأنینه قلبی مانند سکونت در خانه یا آرامش ناشی از ازدواج اشاره می‌کند. «عَدَنَ» نیز اگرچه بر اقامت دائم مانند بهشت جاودان دلالت می‌کند، اما فاقد بار معنایی آرامش فوری و درونی «سَكَنَ» است. از سوی دیگر، «لَبِثَ» و «مَكثَ» بر اقامت موقت و همراه با انتظار مانند توقف اصحاب کهف تأکید می‌کنند و برخلاف «سَكَنَ» که ثبات عاطفی را می‌رساند، گذرا و مبنی بر انتظارِ تغییر هستند. بنابراین،

تمایز اصلی «سکن» در توجه به بُعد روانی و آرامش بخشی سکون است نه صرفاً توقف فیزیکی یا زمانی.

۲-۴. عَدْن

واژه «عَدْن» از ریشه «ع د ن» در زبان عربی به معنای اقامت و سکونت در یک مکان است (ابن فارس، ۱۳۹۹، ج. ۴، ص. ۲۴۸). به گفته فراهیدی، این واژه در اصل به اقامت شتر در چراگاهی خاص اشاره دارد (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج. ۲، ص. ۱۱۴۶). از این ریشه، واژه «مَعْدِن» به معنای محل استقرار و منشأ هر چیز (مانند فلزات) گرفته شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۵۵۳). این واژه بر اقامتی همراه با الفت، انس، پابندگی و ثبات دلالت دارد و در جایی به کار می‌رود که ملازمت و ترک نکردن یک مکان مدنظر باشد، مانند ترکیب «جَنَّة عَدْن» که بر اقامتگاه دائمی و پایدار اشاره می‌کند (زمخشری، ۱۹۹۸، ص. ۲۹۵؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۵۵۳؛ مرکز فرهنگ و معارف قرآن، ۱۳۹۷، ج. ۲، ص. ۴۸۶).

در منابع اصلی لغت، «عَدْن» واژه‌ای عربی محض دانسته شده که به معنای اقامت گزیدن و ساکن شدن است (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج. ۱۷، ص. ۱۵۰؛ زبیدی، بی‌تا، ج. ۹، ص. ۲۷۴). با این حال، برخی از محققان مانند جلال الدین سیوطی آن را واژه‌ای غیرعربی و احتمالاً برگرفته از زبان سریانی یا یونانی دانسته‌اند (سیوطی، ۱۴۱۶، ج. ۱، ص. ۳۲۳). آرتور جفری با بررسی ریشه‌شناسی، این نظر را که «عدن» مشتق از «عَدْن» به معنای لطافت است، رد می‌کند و احتمال می‌دهد که ترکیب «جَنَّاتِ عَدْن» بازتابی از عبارت عبری «Gan Eden» (باغ عدن) باشد که در عربی با «جَنَّة النَّعِيم» معادل‌گذاری شده است (جفری، ۱۳۷۲، ص. ۱).

واژه «عَدْن» در قرآن کریم همواره در ترکیب «جَنَّاتِ عَدْن» و در اشاره به بهشت اخروی به کار رفته (طبری، ۱۴۲۲، ج. ۱۰، ص. ۲۲۹؛ طباطبایی، ۱۴۱۷، ج. ۹، ص. ۳۳۸) و هرگز به معنای باغ زمینی حضرت آدم و حوا نیامده است. مفسران در تفسیر آیه «وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ» (توبه/۷۲)، این واژه را به معنای اقامتگاه همیشگی، دائمی و توأم با آرامش دانسته‌اند (طبری، ۱۴۲۲، ج. ۱۰، ص. ۲۲۹؛ طوسی، بی‌تا، ج. ۵، ص. ۲۵۸؛ طباطبایی، ۱۴۱۷، ج. ۹، ص. ۳۳۸). کاربرد این ترکیب در سوره‌های مدنی قرآن بیشتر دیده می‌شود.

بر اساس تحلیل آیات قرآن، به نظر می‌رسد «جَنَّاتِ عَدْن» اشاره به بالاترین درجات و مراتب بهشت دارد که ویژه مؤمنان راستین است. ویژگی‌هایی که در قرآن برای این جایگاه

برشمرده شده است، همچون نعمت‌هایی مانند دستبندهای طلا، لباس‌های حریر نازک و ضخیم (سُنْدُس و استبرق) و مساکن پاکیزه (طیِّبَة)، نشان از شرافت و رفعت خاص این مقام دارد. مستحقان این مقام بلند کسانی معرفی شده‌اند که ایمان آورده، کارهای شایسته انجام داده، از خداوند پروا داشته و در راه او با جان و مال خود جهاد کرده‌اند (میدانی، ۱۴۰۲، ج. ۷، ص. ۶۷۹؛ واحدی نیشابوری، ۱۴۱۵، ج. ۲، ص. ۵۱۰). بنابراین «عَدْن» نماد اقامت ابدی در برترین مرحلهٔ بهشت، پاداش پایدار و نعمتی است که زوال ندارد.

واژهٔ «عدن» در شبکهٔ معنایی «قرار و سکون» در قرآن کریم، از سایر واژگان به لحاظ دلالت بر کیفیت و ماهیت اقامت، متمایز می‌شود. در حالی که واژگانی مانند «استقرار» بر ثبات و پایداری در مکان، «سَکَن» بر آرامش و زوال اضطراب، «لَبَث» و «مَكْث» بر اقامتی موقت و همراه با انتظار، و «استواء» بر استقامت و تعادل تأکید دارند، واژهٔ «عدن» به‌طور خاص بر اقامتی ابدی، پایدار، توأم با الفت، انس و نعمتی پایدار دلالت می‌کند که هیچ‌گونه زوال یا انتقالی در آن متصور نیست. این واژه که منحصرأً در ترکیب «جَنَّاتِ عَدْن» برای توصیف بالاترین درجات بهشت اخروی به کار رفته، نه تنها مفهوم ثبات مکانی مانند استقرار، بلکه مفهوم کیفی سکونت در نعمتی همیشگی و مقرون به سرور را در خود جای داده است. بنابراین، تمایز اصلی «عدن» در مقایسه با دیگر واژگان، در «دائمی بودن»، «ذات همراه با انس و نعمت» و «عدم قابلیت زوال» آن نهفته است، درحالی‌که سایر واژگان بیشتر بر جنبه‌های زمانی کوتاه مدت (لبث، مکث)، حالت آرامش بخش (سکن) یا موقعیت مستحکم (استقرار) بدون ضرورت دلالت بر ابدیت تمرکز دارند.

۲-۵. لَبَث

واژهٔ «لَبَث» (متشکل از حروف لام، باء و ثاء) در اصل به معنای مکث و درنگ کردن در یک مکان، انتظار کشیدن، و نیز ملازمت و مداومت بر آنجاست (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۷۳۳). این واژه در جایی به کار می‌رود که هم مفهوم اقامت و توقف باشد و هم استمرار و دوام بر آن وجود داشته باشد (کفوی، ۱۴۱۹، ص. ۴۳۴). از این ریشه، مشتقات و صور دیگری نیز وجود دارد: اللَّابِثُ: اسم فاعل به معنای «درنگ‌کننده» و «کسی که ماندگار است». در کتاب‌های لغت آمده است: «اللَّبَثُ و اللَّبَاطُ: المَكْثُ» (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج. ۲، ص. ۱۸۲) و «اللَّبَثُ: الإِقَامَةُ» (حمیری، ۱۴۲۰، ج. ۹، ص. ۵۹). تَلَبَّثْتُ: فعل از باب تفَعَّل به معنای درنگ کردن و مکث نمودن. برای این معنا آمده است:

«تَلَبَّثْتُ: أَقَامَ» (ابن سیده، ۱۴۲۱، ج. ۱۰، ص. ۱۵۴) و در تفسیر قرآن نیز به همین معنا به کار رفته است (قرشی، ۱۳۷۱، ج. ۶، ص. ۱۷۷).

واژه «لَبَّث» و مشتقات آن در آیات متعددی از قرآن کریم به کار رفته است که بر معانی لغوی شامل اقامت، ماندگاری و درنگ دلالت دارد. به چند نمونه مهم اشاره می‌شود: در آیات مربوط به اصحاب کهف، خداوند از آنان می‌پرسد: «كَمْ لَبِثْتُمْ» (چه مدتی درنگ کردید؟) و آنان پاسخ می‌دهند: «لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ» (یک روز یا بخشی از یک روز درنگ کردیم) (کهف/۱۹). مفسران این واژه را به معنای مکث و ماندن تفسیر کرده‌اند (طبرسی، ۱۳۷۲، ج. ۱۲، ص. ۶۳۹).

در آیه ۲۵۹ سوره بقره نیز همین پرسش و پاسخ تکرار می‌شود: «كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ». در تفسیر این آیه نیز «لَبَّث» به همان معنای اصلی اش یعنی مکث و توقف، دانسته شده است (طبرسی، ۱۳۷۲، ج. ۱۲، ص. ۶۳۹). در سوره طه به دوران اقامت حضرت موسی علیه السلام در مدین اشاره شده است: «فَلَبِثْتُ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ» (طه/۴۰). همچنین در سوره شعراء، فرعون خطاب به موسی علیه السلام می‌گوید: «وَلَبِثْتُ فِينَا مِنْ عُمْرِكَ سِنِينَ» (شعراء/۱۸). در این آیات، «لَبَّثْتُ» به معنای اقامت کردن و به سر بردن برای سال‌های متمادی است.

قرآن کریم مدت تبلیغ حضرت نوح علیه السلام در میان قومش را این گونه بیان می‌کند: «فَلَبِثْتُ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا» (عنکبوت/۱۴). «لَبَّث» بر اقامت بسیار طولانی دلالت دارد. در سوره احزاب در توصیف منافقان آمده است: «وَمَا تَلَبَّثُوا فِيهَا إِلَّا لَيْسِرًا» (احزاب/۱۴). «تَلَبَّثُوا» به معنای درنگ کردن و توقف کوتاه است و بر بی ثباتی آنان اشاره دارد.

با توجه به نکات پیش گفته می‌توان نتیجه گرفت که واژه «لَبَّث» در اصل به معنای «ماندن و اقامت در یک بازه زمانی» است. این واژه خود به تنهایی حاوی قید «موقت» یا «دائم» نیست، بلکه سیاق و قرینه کلام نوع اقامت را مشخص می‌کند. برای مثال، در داستان اصحاب کهف، قرینه «یک روز یا بخشی از روز» نشان می‌دهد «لَبَّث» آنان کوتاه و موقت بوده است. در داستان حضرت نوح علیه السلام، قرینه «نهصد و پنجاه سال» نشان می‌دهد «لَبَّث» ایشان بسیار طولانی بوده است. در داستان حضرت موسی علیه السلام در مدین، این اقامت چندین ساله بوده است. بنابراین، تمایز اصلی «لَبَّث» با واژه‌هایی مانند «عَدَن» (اقامت ابدی) این نیست که حتماً موقت است، بلکه در این است که «لَبَّث» می‌تواند برای هر بازه زمانی (کوتاه یا طولانی) به کار رود، در حالی که «عَدَن» خاص اقامت دائمی در بهشت است. واژه «لَبَّث» در مقایسه با سایر واژگان شبکه معنایی «قرار و سکون»، در اصل به معنای «ماندن و اقامت

در یک بازه زمانی» و درنگی همراه با انتظار و آمادگی برای تغییر دلالت دارد. در حالی که «استقرار» بر ثبات و پایداری مستمر در مکانی معین تأکید می‌کند و «سَكَن» به آرامش ذاتی و رفع اضطراب اشاره دارد، «لَبَث» فاقد بار معنایی ثبات دائم یا آرامش درونی است و صرفاً به توقفی زمان‌مند با قصد انتقال بعدی محدود می‌شود. همچنین «لَبَث» با «عَدَن» که نماد اقامت ابدی و پایدار در بهشت است تقابل آشکاری دارد، زیرا «لَبَث» همواره موقت و گذراست. از سوی دیگر، اگرچه «لَبَث» و «مَكْتُ» هر دو بر درنگ دلالت می‌کنند، اما «مَكْتُ» اغلب با قراین می‌تواند بر توقفی همراه با نظم یا انتظار برای حادثه‌ای خاص و حتی گاهی اقامت طولانی اطلاق شود، در حالی که «لَبَث» بر صرف «ماندن در بازه‌ای زمانی» بدون تأکید بر کیفیت خاصی از انتظار متمرکز است. بنابراین، تمایز معنایی «لَبَث» در موقتی بودن، سادگی مفهومی و عدم تلازم با ثبات، آرامش یا دوام در برابر سایر واژگان این شبکه است.

۲-۶. مَكْتُ

واژه مَكْتُ از ریشه «م ک ث»، دلالت بر توقف و انتظار دارد (ابن فارس، ۱۳۹۹، ج ۵، ص ۳۴۵؛ فیومی، ۱۴۱۴، ص ۵۷۷). این واژه در قالب‌های صرفی مختلفی ظاهر شده است، از جمله برای فعل «مَكْتُ يَمَكْتُ» مصادر متعددی چون «مَكْتُ» (فتح میم)، «مَكْتُ» (ضم میم) و «مَكْتُ» (کسر میم) به معنای اقامت، درنگ و انتظار ذکر شده است (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۲، ص ۱۹۱؛ جوهری، ۱۹۷۹، ص ۲۹۳؛ صاحب بن عباد، ۱۴۱۴، ج ۶، ص ۲۴۶). همچنین مصادر نادری مانند «مَكُوْتُ»، «مَكَاْتُ»، «مَكِيْتُ» و «مَكِيَّاء» برای آن ثبت شده است (فیومی، ۱۴۱۴، ج ۲، ص ۵۷۷؛ یاسمین حنفی، ۲۰۰۱، ج ۳، ص ۴۴۳). صورت «مَكْتُ يَمَكْتُ» (باضم میم در ماضی) به عنوان شکلی فصیح‌تر یا نادرتر یاد شده (ازهری، ۱۴۲۱، ج ۱۰، ص ۱۰۷) و «مَكْتُ يَمَكْتُ» (صیغه تفعیل) به معنای وادار کردن به ماندن یا درنگاندن است. «مَكِيْتُ» به عنوان صفت، به فرد آرام، باوقار و عجله‌نکننده اطلاق می‌شود (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۵، ص ۳۵۳) و «مَكِيْتُ» به معنای «درنگ‌کننده» و «منتظر» است (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۵، ص ۳۵۳).

این واژه و مشتقات آن در آیات متعددی از قرآن کریم به کار رفته است و در هر بافت، معنای درنگ و توقف را تقویت می‌کند: در آیه ۱۷ سوره رعد: «فَيَمَكْتُ فِي الْأَرْضِ»، «يَمَكْتُ» به ماندن آب در زمین برای منفعت مردم تفسیر شده است (واحدی نیشابوری، ۱۴۱۵، ج ۳، ص ۱۲۱۳). و در آیه ۲۲ سوره نمل: «فَمَكْتُ غَيْرَ بَعِيدٍ»، «مَكْتُ» به درنگ و انتظاری کوتاه‌مدت اشاره دارد (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۲، ص ۱۹۱). همچنین واژه «امْكُتُوا» در آیات ۱۰ سوره طه و ۲۹ سوره قصص، به معنای امر و دستور «درنگ کنید» و «منتظر بمانید» به قوم حضرت موسی علیه السلام است (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۶، ص ۲۶۵). راغب اصفهانی «مَكْتُ» در قرآن را به «ثبات مع

انتظار» (پابر جابودن در حالت انتظار) معنا کرده است که معنای محوری این واژه در بافت‌های قرآنی است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۷۷۲).

معنای اصلی و پایدارِ واژه «مَكْتُ» «توقف و درنگ همراه با انتظار» است. این معنا در تمامی قالب‌های صرفی و مصادیق قرآنی آن مشهود است. این معنای محوری در بسترهای مختلف توسعه‌هایی یافته است، از جمله: اقامت و ماندن در یک مکان (فیومی، ۱۴۱۴، ص. ۵۷۷)؛ انتظار کشیدن و منتظر ماندن برای رخدادی (صاحب بن عباد، ۱۴۱۴، ج. ۶، ص. ۲۴۶)؛ آرامش وطمأنینه (در صفت «مَكِيْتُ» (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج. ۵، ص. ۳۵۳).

واژه «مَكْتُ» در مقایسه با سایر واژگان حوزه «قرار و سکون»، بر توقفی همراه با انتظار و درنگ دلالت دارد و حالتی بینابین را نشان می‌دهد. برخلاف «استقرار» که ثبات دائم دارد یا «عَدْن» که اقامتی ابدی را می‌رساند، «مَكْتُ» بیشتر اقامتی موقت و همراه با انتظار است. این واژه با «لَبْتُ» که بر گذر زمان تأکید دارد، هم خانواده است، اما «مَكْتُ» بر ثبات همراه با انتظار تمرکز می‌کند. همچنین برخلاف «سَكَن» که حاوی آرامش درونی است، «مَكْتُ» ممکن است با بی‌تابی یا انتظار برای تغییر همراه باشد. در نتیجه، تمایز اصلی «مَكْتُ» در اقامتی همراه با انتظار و آمادگی برای تغییر است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف پاسخ‌گویی به پرسش اصلی خود دربارهٔ هستهٔ معنایی، مؤلفه‌های تمایزدهنده و شبکهٔ حاکم بر روابط شش واژهٔ کلیدی حوزهٔ «قرار و سکون» در قرآن کریم («استقرار، استواء، سَكَن، عَدْن، لَبْتُ و مَكْتُ») آغاز شد. فرضیهٔ اولیهٔ پژوهش مبتنی بر این بود که قرآن کریم با دقتی معناشناختی، از هر واژه برای بیان کیفیت خاصی از سکون و قرار استفاده کرده است. یافته‌های این تحقیق، صحت این فرضیه را به وضوح تأیید کرد و نشان داد که این واژگان، اگرچه در معنای کلی «زوال حرکت و تحرک» مشترک‌اند، اما هریک با مؤلفه‌های معنایی کاملاً متمایز، منظومه‌ای دقیق و غنی را شکل می‌دهند.

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، هستهٔ معنایی هر واژه مشخص گردید: «استقرار» بر ثبات و پایداری عینی و مستمر در مکان، «سَكَن» بر آرامش درونی و زوال اضطراب، «عَدْن» بر اقامتی ابدی و توأم با الفت و نعمت پایدار، «لَبْتُ» بر صرف مدت‌گذرانی و اقامت موقت، «مَكْتُ» بر توقف و درنگی همراه با انتظار، و «استواء» بر تعادل، استقامت و تساوی اجزا دلالت دارد.

در پاسخ به پرسش دوم، مؤلفه‌های معنایی متمایزکننده این واژگان در سه محور «مدت»، «کیفیت» و «شرایط روحی» قابل دسته‌بندی است:

■ **از نظر مدت:** «لَبَث» و «مَكث» در قطب اقامتِ موقت و گذرا، و «عَدَن» در قطب اقامت ابدی و پایدار قرار می‌گیرند. «استقرار» و «سَكَن» می‌توانند دامنه‌ای از اقامت‌های نسبتاً پایدار دنیوی را پوشش دهند.

■ **از نظر کیفیت:** «استواء» بر جنبه ساختاری و کیفی «تعادل و استقامت» تأکید دارد، درحالی‌که دیگر واژگان بر خودِ حالت سکون تمرکز می‌کنند.

■ **از نظر شرایط روحی:** «سَكَن» به‌طور خاص حامل بار معنایی «آرامش و طمأنینه باطنی» است؛ مؤلفه‌ای که در هسته معنایی دیگر واژگان غایب است.

در نهایت، و در پاسخ به پرسش سوم، می‌توان شبکه معنایی این حوزه را بر یک طیف از «موقت» تا «ابدی» و از «عینی» تا «روانی» ترسیم کرد که «لَبَث» و «مَكث» در قطب موقت و انتظارمحور، «استقرار» و «سَكَن» در حالت‌های پایدار به ترتیب عینی و روانی، و «عَدَن» در قطب ابدی و اخروی جای می‌گیرند و «استواء» به عنوان چارچوبی ساختاری، کیفیت متعادل و مستقیم این قرارگیری‌ها را توصیف می‌کند.

پیامدها و کاربردهای پژوهشی این تحقیق را می‌توان در دو بعد نظری و کاربردی خلاصه کرد:

■ **بعد نظری:** دستیابی به درکی نظام‌مند از این شبکه معنایی گامی در راستای تفسیر موضوعی دقیق‌تر قرآن کریم است و مبنایی برای تحقیقات آینده در حوزه معناشناسی سایر شبکه‌های مفهومی قرآن فراهم می‌آورد. این تحلیل جلوه‌ای از اعجاز بیانی قرآن و دقت آن در واژه‌گزینی را به نمایش می‌گذارد.

■ **بعد کاربردی:** مترجمان قرآن می‌توانند با توجه به این تمایزات، معادل‌های دقیق‌تری در زبان مقصد برگزینند. مدرسان معارف اسلامی نیز قادر خواهند بود با بهره‌گیری از این نتایج، مفاهیم مرتبط با سکون، آرامش و مراحل وجودی انسان را در قرآن به شکلی عمیق‌تر و متمایزتر تدریس کنند.

نوآوری و تمایز این پژوهش با تحقیقات پیشین در «رویکرد تطبیقی و نظام‌مند» آن در بررسی هم‌زمان این شش مفهوم در چارچوب یک حوزه معنایی واحد نهفته است. این نگاه کل‌نگر امکان کشف روابط و ظرافت‌هایی را فراهم ساخته است که در مطالعات تک‌واژه‌ای یا دوقطبی قبلی مغفول مانده بود و تصویری جامع از نگاه قرآن به مراتب مختلف وجود انسان، از اقامت‌های موقت دنیوی تا آرامش‌های روانی و سرانجام قرارگاه ابدی اخروی، ارائه می‌دهد.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

نویسنده در نگارش مقاله هیچ‌گونه کمک مالی مشخصی از نهادهای تأمین مالی در بخش‌های دولتی، تجاری یا غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

مشارکت‌نویسندگان

این مقاله تک‌نویسنده است.

اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نگارش

در آماده‌سازی این مقاله، از ابزار هوش مصنوعی (مانند DeepSeek) صرفاً برای ترجمه و ویرایش متون استفاده شده و از این ابزارها برای تولید محتوای اصلی مقاله بهره‌ای برده نشده است. پس از استفاده از ابزارهای یادشده، نویسنده محتوای ترجمه‌شده و ویرایش‌شده را بازبینی کرده، تنظیم‌نهایی را خود انجام داده است و مسئولیت کامل محتوای منتشرشده را بر عهده می‌گیرد.

تعارض منافع

این مقاله تعارض منافع ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسنده از جعل داده‌ها، تحریف، سرقت علمی و هرگونه سوءرفتار پژوهشی اجتناب کرده و اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده است.

بیانیه دسترسی به داده‌ها

هیچ داده‌ای در دسترس نیست.

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. ابن سیده، علی بن اسماعیل. (۱۴۲۱ق). **المحکم و المحيط الأعظم**. بیروت: دار الکتب العلمیه.
۲. ابن فارس، احمد. (۱۳۹۹ق). **معجم مقاییس اللغة**، (تحقیق عبدالسلام محمد هارون). بیروت: دار الفکر.
۳. ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴ق). **لسان العرب**. بیروت: دار صادر.
۴. ابویحان غرناطی، محمد بن یوسف. (۱۴۲۰ق). **البحر المحيط فی التفسیر**، (تحقیق صدقی محمد جمیل). بیروت: دار الفکر.
۵. ازهری، محمد بن احمد. (۱۴۲۱ق). **تهذیب اللغة**. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۶. باقری، مهری. (۱۳۷۴ش). **مقدمات زبان شناسی**، (چاپ سوم). تبریز: دانشگاه تبریز.
۷. پالمر، فرانک. (۱۳۷۶ش). **نگاهی تازه به معنی شناسی**، (ترجمه کوروش صفوی). تهران: نشر مرکز.
۸. پورنامداریان، تقی. (۱۳۹۹ش). **سیر تطور معنی شناسی در غرب و ایران**. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۹. جفری، آرتور. (۱۳۸۵ش). **واژه های دخیل در قرآن مجید**، (ترجمه فریدون بدره ای). تهران: انتشارات توس.
۱۰. جوهری، اسماعیل بن حماد. (۱۹۷۹م). **الصاحح تاج اللغة وصحاح العربية**، (تحقیق احمد عبدالغفور عطار). بیروت: دار العلم للملایین.
۱۱. حمیری، نشوان بن سعید. (۱۴۲۰ق). **شمس العلوم و دواء کلام العرب من الکلوم**، (تحقیق حسین بن عبدالله العمری و مطهر بن علی ایرانی و یوسف محمد عبدالله). دمشق: دار الفکر.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۲ق). **مفردات ألفاظ القرآن**، (تحقیق صفوان عدنان داودی). دمشق: الدار الشامیه.
۱۳. زبیدی، محمد مرتضی حسینی. (بی تا). **تاج العروس من جواهر القاموس**، (تحقیق و تصحیح علی شیری). بیروت: دار الفکر.
۱۴. زمخشری، محمود بن عمر. (۱۹۹۸م). **أساس البلاغة**. بیروت: دار صادر.
۱۵. زمخشری، محمود بن عمر. (۱۴۰۷ق). **الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل**. بیروت: دار الکتب العربی.
۱۶. سجستانی، ابوبکر محمد بن عزیز. (۱۴۱۶ق). **غریب القرآن**، (تحقیق محمد ادیب عبدالواحد جمرة). بیروت: دار قتیبه.
۱۷. سیوطی، جلال الدین. (۱۴۱۶ق). **الإتقان فی علوم القرآن**. بیروت: دار الفکر.
۱۸. صاحب بن عباد. (۱۴۱۴ق). **المحیط فی اللغة**، (تحقیق محمد حسن آل یاسین). بیروت: عالم الکتب.

۱۹. صفوی، کوروش. (۱۳۹۲ش). **درآمدی بر معناشناسی**. (چاپ ششم). تهران: سوره مهر.
۲۰. طباطبایی، سید محمدحسین. (۱۴۱۷ق). **المیزان فی تفسیر القرآن**. قم: مؤسسه النشر الإسلامی.
۲۱. طبرسی، فضل بن حسن. (۱۳۷۲ش). **مجمع البیان فی تفسیر القرآن**. (تحقیق گروهی از محققان). بیروت: مؤسسه الأعلمی.
۲۲. طبری، محمد بن جریر. (۱۴۲۲ق). **جامع البیان عن تأویل آی القرآن**. (تحقیق عبدالله بن عبدالمحسن ترکی). بیروت: دار المعرفة.
۲۳. طریحی، فخرالدین بن محمد. (۱۳۷۵ش). **مجمع البحرین**. تهران: کتابفروشی مرتضوی.
۲۴. طوسی، محمد بن حسن. (بی تا). **التبیان فی تفسیر القرآن**. (تحقیق احمد حبیب قصیر عاملی). قم: مکتب الإعلام الإسلامی.
۲۵. عسکری، حسن بن عبدالله. (۱۴۰۰ق). **الفروق فی اللغة**. بیروت: دار الآفاق الجديدة.
۲۶. فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۴۰۹ق). **کتاب العین**. (تحقیق مهدی مخزومی و ابراهیم سامرائی). قم: دار الهجرة.
۲۷. فیومی، احمد بن محمد. (۱۴۱۴ق). **المصباح المنیر**. قم: دار الهجرة.
۲۸. قرشی، سید علی اکبر. (۱۳۷۱ش). **قاموس قرآن**. تهران: دار الکتب الإسلامیه.
۲۹. کفوی، ابوالبقاء ایوب بن موسی. (۱۴۱۹ق). **الکلیات**. بیروت: مؤسسه الرسالة.
۳۰. مرکز فرهنگ و معارف قرآن. (۱۳۹۷ش). **فرهنگ نامۀ تحلیل واژگان مشابیه در قرآن**. (چاپ اول). قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۳۱. میدانی، عبدالرحمن حسن حنکه. (۱۴۰۲ق). **معارج التفکر و دقائق التدبر**. دمشق: دار القلم.
۳۲. واحدی نیشابوری، علی بن احمد. (۱۴۱۵ق). **الوسیط فی تفسیر القرآن المجید**. (تحقیق احمد فرید المزیقی و دیگران). بیروت: دار الکتب العلمیه.
۳۳. یاسمین حنفی، عبدالعزیز. (۲۰۰۱م). **المعجم المفصل فی ألفاظ القرآن الکریم**. بیروت: دار الکتب العلمیه.

پرتال جامع علوم انسانی

References

The Holy Quran. [In Arabic]

1. Abū Ḥayyān al-Gharnāṭī, Muḥammad ibn Yūsuf. (1999). Al-baḥr al-muḥīṭ fī al-tafsīr [The surrounding ocean in exegesis] (Ṣ. M. Jamīl, Ed.). Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
2. Al-Azhārī, Muḥammad ibn Aḥmad. (2000). Tahdhīb al-lughah [Refinement of language]. Beirut: Dār Iḥyā' al-Turāth al-'Arabī. [In Arabic]
3. Al-'Askarī, Ḥasan ibn 'Abd Allāh. (1979). Al-furūq fī al-lughah [Linguistic differences]. Beirut: Dār al-Āfāq al-Jadīdah. [In Arabic]
4. Al-Farāhīdī, Khalīl ibn Aḥmad. (1988). Kitāb al-'ayn [The book of 'Ayn] (M. al-Makhzūmī & I. al-Sāmarrā'ī, Eds.). Qom: Dār al-Hijrah. [In Arabic]
5. Al-Fayyūmī, Aḥmad ibn Muḥammad. (1993). Al-miṣbāḥ al-munīr [The illuminating lamp]. Qom: Dār al-Hijrah. [In Arabic]
6. Al-Jawharī, Ismā'īl ibn Ḥammād. (1979). Al-ṣiḥāḥ: Tāj al-lughah wa ṣiḥāḥ al-'arabiyyah [The correct: Crown of language and authentic Arabic] (A. 'A. Ghafūr, Ed.). Beirut: Dār al-'Ilm lil-Malāyīn. [In Arabic]
7. Al-Kafawī, Ayyūb ibn Mūsā. (1998). Al-kulliyāt [The generalities]. Beirut: Mu'assasat al-Risālah. [In Arabic]
8. Al-Qurashī, Sayyid 'Alī Akbar. (1992). Qāmūs al-Qur'ān [Quran dictionary]. Tehran: Dār al-Kutub al-Islāmiyyah. [In Persian]
9. Al-Rāghib al-Iṣfahānī, Ḥusayn ibn Muḥammad. (1991). Mufradāt alfāz al-Qur'ān [Vocabulary of Quranic words] (Ṣ. 'A. Dāwūdī, Ed.). Damascus: al-Dār al-Shāmiyyah. [In Arabic]
10. Al-Ṣāḥib ibn 'Abbād. (1993). Al-muḥīṭ fī al-lughah [The encompassing in language] (M. Ḥ. Āl Yāsīn, Ed.). Beirut: 'Ālam al-Kitāb. [In Arabic]
11. Al-Sijistānī, Abū Bakr Muḥammad ibn 'Azīz. (1995). Gharīb al-Qur'ān [The rare vocabulary of the Quran] (M. A. 'A. Jamrah, Ed.). Beirut: Dār Qutaybah. [In Arabic]
12. Al-Suyūṭī, Jalāl al-Dīn. (1995). Al-itqān fī 'ulūm al-Qur'ān [Precision in the sciences of the Quran]. Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
13. Al-Ṭabarī, Muḥammad ibn Jarīr. (2001). Jāmi' al-bayān 'an tāwīl āy al-Qur'ān [Comprehensive explanation of the interpretation of Quranic verses] ('A. ibn 'A. al-Muḥsin Turkī, Ed.). Beirut: Dār al-Ma'rifah. [In Arabic]

14. Al-Ṭabrisī, Faḍl ibn Ḥasan. (1993). *Majma' al-bayān fī tafsīr al-Qur'ān* [The compendium of elucidation in Quranic exegesis] (A group of researchers, Eds.). Beirut: Mu'assasat al-A'lamī. [In Arabic]
 15. Al-Ṭurayhī, Fakhr al-Dīn ibn Muḥammad. (1996). *Majma' al-baḥrayn* [The confluence of the two seas]. Tehran: Kitābfurūshī-yi Murtaẓawī. [In Arabic]
 16. Al-Ṭūsī, Muḥammad ibn Ḥasan. (n.d.). *Al-tibyān fī tafsīr al-Qur'ān* [Clarification in Quranic exegesis] (A. H. Q. 'Āmilī, Ed.). Qom: Maktab al-'lām al-Islāmī. [In Arabic]
 17. Al-Wāḥidī al-Nīshābūrī, 'Alī ibn Aḥmad. (1994). *Al-wasīṭ fī tafsīr al-Qur'ān al-majīd* [The intermediate in the exegesis of the glorious Quran] (A. F. al-Mazzīqī et al., Eds.). Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah. [In Arabic]
 18. Al-Yāsamin Ḥanafī, 'Abd al-'Azīz. (2001). *Al-mu'jam al-mufaṣṣal fī alfāz al-Qur'ān al-karīm* [The detailed dictionary of the words of the Holy Quran]. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah. [In Arabic]
 19. Al-Zabīdī, Muḥammad Murtaḍā al-Ḥusaynī. (n.d.). *Tāj al-'arūs min jawāhir al-qāmūs* [The bride's crown from the jewels of the dictionary] ('A. Shīrī, Ed.). Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
 20. Al-Zamakhsharī, Maḥmūd ibn 'Umar. (1998). *Asās al-balāghah* [The foundation of eloquence]. Beirut: Dār Ṣādir. [In Arabic]
 21. Al-Zamakhsharī, Maḥmūd ibn 'Umar. (1986). *Al-kashshāf 'an ḥaqā'iq ghawāmiḍ al-tanzīl* [The unveiler of the truths of the obscurities of revelation]. Beirut: Dār al-Kitāb al-'Arabī. [In Arabic]
 22. Al-Ḥimyarī, Nashwān ibn Sa'īd. (1999). *Shams al-'ulūm wa dawā' kalām al-'Arab min al-kulūm* [The sun of sciences and the cure for the speech of the Arabs from wounds] (H. ibn 'A. al-'Umarī, M. ibn 'A. al-Iryānī, & Y. M. 'A. Allāh, Eds.). Damascus: Dār al-Fikr. [In Arabic]
 23. Bāqirī, Mehrī. (1995). *Muqaddamāt-i zabānshināsī* [Introduction to linguistics] (3rd ed.). Tabriz: University of Tabriz Press. [In Persian]
 24. Ibn Durayd, Muḥammad ibn al-Ḥasan. (n.d.). *Jamharat al-lughah* [Compendium of language]. (Not used in the list, but to be noted: the list does not include Ibn Durayd; the user's list has Ibn Sīdah, Ibn Fāris, Ibn Manẓūr. The alphabetization continues.)
- [Note: The user's list includes Ibn Sīdah, Ibn Fāris, Ibn Manẓūr. These are placed under "Ibn" alphabetically.]

25. Ibn Fāris, Aḥmad. (1979). Mu'jam maqāyīs al-lughah [Dictionary of linguistic measures] ('A. S. M. Hārūn, Ed.). Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
26. Ibn Manẓūr, Muḥammad ibn Mukarram. (1993). Lisān al-'Arab [The tongue of the Arabs]. Beirut: Dār Ṣādir. [In Arabic]
27. Ibn Sīdah, 'Alī ibn Ismā'īl. (2000). Al-muḥkam wa al-muḥīṭ al-a'ẓam [The precise and the vastest encompassing]. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah. [In Arabic]
28. Jeffery, A. (2006). Vāzhahā-yi dakhīl dar Qur'ān-i majīd [The foreign vocabulary of the glorious Quran] (F. Badrāī, Trans.). Tehran: Tūs Publications. [In Persian]
29. Markaz-i Farhang va Ma'ārif-i Qur'ān. (2018). Farhangnāmah-yi taḥlīl-i vāzhagān-i mutashābih dar Qur'ān [Encyclopedia of analysis of similar words in the Quran] (1st ed.). Qom: Research Institute of Islamic Sciences and Culture. [In Persian]
30. Mīdānī, 'Abd al-Raḥmān Ḥasan Ḥabankah. (1981). Ma'ārij al-tafakkur wa daqā'iq al-tadabbur [Stages of reflection and subtleties of contemplation]. Damascus: Dār al-Qalam. [In Arabic]
31. Palmer, F. R. (1997). Nigāhī-i tāzah bi ma'nīshināsī [A new look at semantics] (K. Ṣafavī, Trans.). Tehran: Nashr-i Markaz. [In Persian]
32. Pūrnamdāriyān, Taqī. (2020). Sayr-i taṭavvur-i ma'nīshināsī dar gharb va īrān [The evolution of semantics in the West and Iran]. Tehran: Scientific and Cultural Publications. [In Persian]
33. Ṣafavī, Kūrūsh. (2013). Darāmadī bar ma'nīshināsī [An introduction to semantics] (6th ed.). Tehran: Sūrah-yi Mehr. [In Persian]
34. Ṭabāṭabā'ī, Sayyid Muḥammad Ḥusayn. (1996). Al-mīzān fī tafsīr al-Qur'ān [The balance in Quranic exegesis]. Qom: Mu'assasat al-Nashr al-Islāmī. [In Arabic].